

EVA PAP

Pre zalaska SUNCA

Prevela s mađarskog
Marija Cindori Šinković

Laguna

Naslov originala

Pap Éva

MIELŐTT LEMEGY A NAP

Copyright © Pap Éva, 2021

Translation copyright © 2025 za srpsko izdanje, LAGUNA

Prvi put objavljeno na mađarskom jeziku pod naslovom
Mielőtt lemegy a nap, 2021. godine.

Danijelu,
virtuoznom bas-gitaristi
legendarne subotičke rok grupe
Džoni Voker

I

Osvestio sam se, shvatio da sam živ, uvideo gde se nalazim i kud sam dospao, pomislih: verovatno ću umreti. Uprkos tome naslutih da još ima vremena, mora da imam bar još toliko vremena da nešto ispravim, uskladim i dovedem u red, mada nisam znao da li ću biti sposoban za to.

Na ručnom zglobu, na mestu sata, bleđi je šav kože. Nikad nije bio osunčan. Preko kanile u nadlaktici u mene se uliva infuzija, i kap po kap vraća mi život već ispario iz ostarelog tela koje zbrkano funkcioniše. Teško podnosim još i kateter. Osećam bespomoćnost. Još više se snuždim dok zurim u posivele zidove, decenijama izlizan kameni pod, rđom pegavo išaran bolnički stočić. Pogled sa prozora bolničke višespratnice na bele oblake kroz koje se probijaju nežni sunčevi zraci donekle ublažava tu turobnost.

Deca su mi se zgranuto prepala. Čim su saznala šta se desilo, Marina je dojurila iz Novog Sada, Marko iz Segedina. Umirivao sam ih tvrdeći da sam tek nakratko izgubio svest. Supruga Magda je brbljajući nepovezano rekla da

sam postao nasilan. Zar ja?! Ja koji sam se čitavog života klonio toga.

Ne sećam se jasno svega. Sa komode u trpezariji skupljao sam razbacane *Subotičke novine*, magazin *Gloriju* i, pogledavši u kuhinju, naglo sam se uzrujao jer je kraj stola sasvim nepoznata žena sekla hleb. Izderao sam se na nju šta ona tu traži? Prestravljeno me je pogledala, usne su joj zadrhtale, možda je i zaplakala. Zaneo sam se. Kad sam okrenuo glavu, bile su to nepoznate zidne tapete, moderni plakari u dnevnoj sobi, rezbareni motivi na staroj komodi, na slikarskom platnu portreta moje majke razlio se lik čuvenog junaka Miloša Obilića. Više nisam znao ni ko sam, ni šta činim. Preostali su mi samo okrnjeni fragmenti sećanja na dom.

Na gvozdenom sam bolničkom krevetu, okružen doktorima i bolničarkama. Svi u belom. Ne marim šta su sve upisali u bolnički list, postavio sam sebi dijagnozu: ovo je početak kraja koji će se otegnuti beskonačno. Bolje sam. Mada doktorka Vojnić, koja me neodoljivo podseća na plavokosu vilu iz Jesenica iz vojničkih dana, uvek ljubazna i spremna na šalu, ne dopušta ni po koju cenu da ustanem iz kreveta.

Moji roditelji su napustili ovaj svet jedno za drugim u razmaku od godinu dana. Bilo im je suđeno da ih smrt zatekne kod kuće. Mama se i molila za to. Moja je nevolja što sam se čitavog života malo molio, a u crkvu sam jedva i zalazio. Ne želim još da pođem za mamom. Najviše se plašim da će me spopasti veće patnje nego što su nju, a i ne bih voleo da skončam na ovako bednom mestu.

Zurim u prazno i promišljam o svom životu. Da li sam sve radio dobro, a ako nisam, šta će biti posle? Postoji

li večni život o kojem mi je u detinjstvu majka pričala? Nisam mogao da zamislim da je moguć večni život nakon što telo umre. Ili, kad više nema otkucaja srca, zar je svemu kraj? Nećemo imati ni svest, ni osećanja, ni sećanja? Nećemo postojati? Mada, i to je bolje nego da se u večni život prenese griža savesti koja se ne da uteliti. Ma kako da bude, iza nas ne ostaje više od nekoliko izbledeleli fotografija i, u najboljem slučaju, šesir zaturen na dnu ormara. Kao što je iza mog oca ostao ispupčeni bunjevački cilindar...

Već neko vreme posmatram par golubova kako traže odmorište po granama javora u bolničkom parku. Ne miruju. Katkad nestaju iz mog vidokruga u krošnji sa po kojim žutim listom, uzleću sve više i više po granama. U meni se, tako slično, uspinju uspomene ka putu u večni život ili propast.

Na pragu svog odraslog doba, rodni grad Suboticu osećao sam pretesnim, skućenim. Danas, posle više od šest decenija, shvatam da veličina grada nema nikakvog značaja, za razliku od misli koje se sve gušće roje u mojoj glavi. Ponekad me izluđuju, a ne znam šta da počnem sa njima. Umoran sam i preplašen.

Kao sin jedinac žudeo sam da udahnem više no što se moglo u roditeljskoj kući, na Beogradskom putu, stecištu ma za zabavu po korzou. Bio je kraj četrdesetih godina, moji drugovi i ja smo već imali određena shvatanja o životu i budućnosti. Istina, nisam ni tad još znao šta početi sa sopstvenim bitisanjem u kojem je, ako bolje razmislim, najbolji period tek usledio.

Shvatio sam već kako su to teška vremena. Posle rata država je konfiskovala porodičnu *Mesaru Vujković* moga

oca, koju je samo nekoliko godina ranije nasledio od svoga oca. Prodavao je najbolji kulen u gradu, proizveden po strogo čuvanoj porodičnoj recepturi. Međutim, moj otac se brzo prilagodio novonastaloj situaciji. Videvši da mu drugovi redom postaju članovi Komunističke partije i posle toga dobijaju dobra radna mesta i visoke funkcije, sledio je njihov primer. Vrlo brzo se našao na poziciji tehničkog direktora Mesne industrije 29. novembar. U Titovoj državi bio je slogan: nije važno ko je kakve nacionalnosti, važno je da bude čovek, da je pošten. Drugo je pitanje kako je to ko shvatao...

Majka je odranije bila u državnoj službi. Kad su komunisti došli na vlast, imala je sreću što je kao Mađarica govorila srpski. Ostala je na istom radnom mestu, a kako sam primetio, i uživala je u svom radu. Oduvek je volela da je među ljudima, organizuje nešto, prisustvuje sednicama. Kasnija angažovanost u komisiji Narodnog fronta bila joj je više kao hobi. Barem sam ja to tako video.

Često sam razmišljao o braku svojih roditelja. Da li su se voleli? Nikada ih nisam sučeljavao sa svojim mislima. Bilo je burnih perioda kad bi se otac, mimo ustaljenih navika, svaki dan brijao i polivao kolonjskom vodom. Posle nekog vremena bi potuljeno utihnuo. Tada je, činilo se, pio od tuge. Zar je otac varao majku? A majka njega?

Kako god da je to izgledalo, bio sam ubeđen da se mojim roditeljima ne može dogoditi ono što se drugima događa. Kao odrastao, sad znam, svaki roditelj ima tajnu koju ne kazuje svom detetu, ali ima i tajni koje odaje samo rođenom čedu.

Nakon mature sam na nekoliko godina otišao od kuće na studije u Sarajevo. Majka je u pismima kratko

saopštavala da se otac, sav blatnjav, često tek sutradan vraćao iz noćnog života. Mogu zamisliti šta je tada osećala i zašto je često spavala u mom krevetu. To se, istina, dešavalo i dok sam živeo s njima u kući, ali tad sam bio kraj majke kojoj sam značio sve. Tada bih uzimao harmoniku, dobijenu od oca za dvanaesti rođendan, i odsvirao nekoliko pesama.

Već u ranom dobu mi je majka objasnila kako su ona i otac jedno drugom prestali da postoje kao žena i muškarac. Ipak, nešto je vezivalo njihov brak. I ostali su zajedno do kraja života. Umrli su kao stari ljudi koji ne mogu jedno bez drugog. Kad jedno ode, za godinu dana i drugo pođe za njim. Najpre je preminuo moj otac, zatim i majka.

Bio sam, zaista, čvrsto vezan za majku. Ili je ona bila mnogo jače vezana za mene. Bila je to neka snažna, nadzemaljska ljubav između sina jedinca i majke. Pisala bi mi ponekad kako je sanjala da mi se nešto loše desilo. I zaista, u većini slučajeva zadesila bi me kakva-takva nevolja. Ponekad osećam da i sad, posle dvadeset godina, budno motri i brine za mene, kao što je to činila čitavog života. Možda me je isuviše vezala za sebe, nalazila sreću u meni. Jedno je sigurno – moj napredak joj je bio važniji od svega, čak i posle mog odlaska u Sarajevo. Smeo bih se opkladiti da je uoči mojih odlazaka znala preplakati noć, a divio sam joj se jer se narednog dana osmehivala.

Zajedno smo te večeri pakovali moje stvari u sobi, a u slobodna mestašca u koferu gurala je još po par toplih čarapa, za svaki slučaj.

„Mijo, ti znaš da bih se ja više radovala Beogradu. Ali biće kako ti želiš.“ Video sam da joj se iza osmeha krije tuga.

„Neću ostati tamo doveka“, težio sam je dižući harmoniku. Voleo sam da sviram, ali kad sam na podu video pretovarene kofere, odlučio sam da je ponesem nekom drugom prilikom.

Ponekad me je gušila majčina ljubav. Upisao sam i studije ekonomije na njen predlog. Možda je i to imalo udela što sam tada odabrao novoosnovani fakultet u Sarajevu, tri puta udaljeniji od beogradskog.

Mislim da se dugo nije mirila sa tom mojom odlukom. Bila je sposobna da pokrene sve što je bilo u mom interesu. Svuda je imala veze – u gradskoj kući, u sindikatu, u Narodnom frontu. Javila mi je u jednom pismu – toliko se brinula za mene da je sanjala ljude u zelenim uniformama kako me traže. Sutradan su se zaista pojavila dva fina gospodina iz Beograda. Njih je poznavala preko Narodnog fronta, a sa ocem su bili članovi komisije. Srećom, iz rerne je upravo izvadila pečene kobasice, a iz krušne peći sveže pečeni hleb. Mogu samo da zamislim kako su se fina beogradska gospoda zasitila već i mirisima. Od nje niko nije otišao gladan. Sigurno ih je dobro nahranila. Uveravali su je – ako se tog leta imalo budem pripremao za prijemni ispit, srediće da me sa ekonomskih studija prebace na medicinske u Beograd.

Nisam se potrudio oko toga. Dotad sam živio prezaštićen pod staklenim zvonom u kojem je majka s inženjerskom preciznošću postavljala putokaze na mom životnom putu. Žudeo sam za neizvesnijim svetom u kojem nije sve unapred isplanirano, gde mogu sam da uzmem sudbinu u svoje ruke.

U Subotici sam imao druga Palija Takača. Išli smo zajedno u srednju školu. Ako neko ne može da opstane

bez žena, to je bio on. Sa druge strane, primetio sam da žene ne mogu bez mene, tako da smo bili idealan tandem. Drug je pošao sa mnom, sklopili smo savez i bili zajedno u dobru i u zlu, hrlili skupa grlom u jagode u izazove života. Bili smo kao psi koji jedva čekaju da budu pušteni s lanca na slobodu.

Maglovite zore septembra 1950. truckali smo se vozom sa pretovarenim koferima u prtljažniku iznad glave. Majka je danima brižno pakovala stvari koje je smatrala neophodnim: odeću, pribor „za preživljavanje“, to jest iglu, konac, makazice, flastere; zatim suhu hranu: sir, suve kobasice, dimljenu slaninu, suva rebarca. Na zamornom jednodnevnom putovanju, kad je drug naspram mene na duže zadremao, razmišljao sam o budućnosti, svom predstojećem novom domu, gradu u razvoju koji pruža veće mogućnosti.

Negde između Zenice i Doboja, dok sam urezivao u pamćenje očaravajuće slike četinarima obraslih bosanskih planina, nedavna prošlost mi se uskovitlala. *Uvredenost* – pomislih na reč u koju se odenulo Zoričino pomalo stidljivo lice. Devojku sam znao iz viđenja, iz plesne škole u Kulturno-umetničkom društvu *Mladost*. Jednom prilikom mi je bila i partnerka čitavo popodne, čas bi joj oči blistale, čas bi ih oborila. Iz toga sam zaključio da različito mislimo jedno o drugom. Usred plesa ča-ča-ča iščasila je zglob, zaboleo je. Otpratio sam je od i danas još kaldrmisane Harambašićeve sve do Gajeve ulice, gde je živela. Nisam mogao unapred znati da je ona to shvatila kao udvaranje.

Jedno veče sedeli smo sa društvom i pijuckali pivo u bašti *Lojda* kad me je zamolila da izađemo. Nisam slutio

šta hoće. Kroz suze me je upitala zašto joj ne uzvraćam osećanja. Bilo mi je teško da joj predočim kako je naša veza, koja zapravo nije ni počela, već okončana. Uostalom, rekao sam joj odmah na početku da ću zbog studija u septembru napustiti Suboticu. Ni nakraj pameti mi nije bilo da započinem neku novu vezu, a imao sam tad još i Jelicu, koja mi je posle pola godine postala bolji prijatelj nego što je bila devojka. S njom sam pre toga raskinuo emotivnu vezu, ali nisam siguran je li to shvatila, i da li se pomirila s time.

Dve devojke, uprkos velikoj udaljenosti, vezale su se za mene. U pismima okrivljuju sebe da nisu bile dovoljno dobre za mene, tako pristojnog mladića, ubeđivale me da im oprostim. Jedva čekaju da se za sledeći praznik vratim kući. S vremenom, izgovarajući se učenjem, proredio sam otpisivanje, ali budući da me je majka učila pristojnom ponašanju, i dalje sam bio ljubazan prema njima. Čekao sam da one same prekinu veze koje su za mene već bile završene. Jelici je za to trebalo poprilično vremena.

Bolničkom krevetu sad prilazi medicinska sestra. Pozdravljamo se, ćutljiva je, ni trzaja na njenom licu. Možda je loše volje. Proverava protok infuzije, namešta mi jastuk, doći će kasnije, zatim nestaje iz mog vidokruga.

Pogled usmeravam ka prozoru. Svetlost popodnevnog sunca budi u meni nostalgiju. Uprkos turbulentnim pedesetim godinama i opasnostima na svakom koraku, ipak smo grabili sve mogućnosti da proživimo život. Uživali smo koliko god je bilo moguće – ne hajući za posledice – brčkali se u slobodi. Ponekad isuviše.

Suočen sa time da duša može bilo kad da me napusti, sve više sam svestan da me neki događaji iz prošlosti prate

poput senke. Očekivao sam da će odavno nestati i utonuti u zaborav.

Mogao bih čak i da ih ispričam nekom. Možda sinu Marku, kao muškarac muškarcu. Da mi srce i dušu više ne pritiska teret. Ali zasad ostaje samo duboka ćutnja koja me razdire iznutra.